

Gilbert, Stänicke & Engelstad (red.):

Psyke, kultur og samfunn. Perspektiver på indre og ytre virkelighet

Det har vært en glede å fordype seg i festskriftet som ble utgitt i anledning at psykiater og psykoanalytiker Svein Haugsgjerd fylte 70 år i august i fjor. Boka er en samling av artikler innenfor psykoanalyse, psykologi, filosofi, mytologi, litteratur og sosiologi.

Abstrakt Forlag 2012. 406 sider...

Svein Haugsgjerd har hatt et mangfoldig virke i sin etter hvert 40 år lange karriere som psykiater, psykoanalytiker og forfatter. Han har vært en kontroversiell stemme i norsk psykiatri og kommet med banebrytende og svært omfangsrike bøker som *Nytt perspektiv på psykiatrien* fra 1970, *Grunnlaget for en ny psykiatri* fra 1986, *Jacques Lacan og psykoanalysen* fra 1986, *Lidelsens karakter i ny psykiatri* fra 1990 og *Psykiatriboken* fra 2009, alle med en humanistisk og psykodynamisk/psykoanalytisk tilnærming til faget psykiatri og psykoterapi. Haugsgjerd har vektlagt og fremhevet den hermeneutiske og fenomenologiske tilnærming til psykisk lidelse og smerte fremfor den deskriptive og nosologiske tilnærmingen. Haugsgjerd har åpnet opp fremfor å lukke til.

Psyke, kultur og samfunn viderefører Haugsgjerd's prosjekt. Festskriftet spenner ut variasjonsbredden i faget, motsetningene, kontroversene, historien – alt for å utdype og forståeliggjøre kompleksiteten i den menneskelige psyke og vise hvordan menneskets indre verden og virkelighet virker og er flettet inn i en større psykososio- politisk ytre virkelighet. Med andre ord – psyke, kultur og samfunn.

Form og innhold

Boka er delt inn i fem hoveddeler om psykologisk behandling, helsepolitikk, samfunn, kultur og om arbeid og politikk. Forfatterne ser ut til å skrive om noe som ligger deres hjerte nær.

For å nevne noen: psykologen Arnhild Lauveng skriver om vanskelige utfordringer ved bruk av tvang i psykologisk/psykiatrisk behandling. Hun har selv kjent på kroppen og vært utsatt for smerten og vanskelighetene under oppfølging og psykoterapeutisk behandling med diagnosen schizofreni (s. 43–44): «Den eneste grunnen til at det i det hele tatt fungerte, var vel at vi kunne snakke åpent om disse (ambivalens ifht å ville leve eller dø) konfliktene og at jeg opplevde terapien som et trygt rom hvor alle motstridende følelser og kaos kunne få komme ut av hodet mitt og deles med en annen person. Det hjalp meg. At vi kunne *snakke*, bare snakke, uten alle de 'konsekvenser' og kontrolltiltak og atferdsterapeutiske tiltak som så altfor ofte hadde vært prøvd og mislyktes. Nå, endelig var det rom for å dele, tenke og utforske, i trygge rammer, og det kjentes så godt.»

Psykiater og psykoanalytiker Sverre Varvin skriver i «Indre og ytre eksil» om det omfattende arbeidet med traumatiserte flyktninger (s. 58): «Forfølgelsen har tatt sete i ens indre og man blir flyktning også i sitt eget indre land – en evig intern flyktning, et liv i indre hjemløshet.»

Fra psykiater Finn Skårderud får vi lese «Om (u)mulighetene av en radikal psykiatri », der han forteller om de nyere «anti- psykiatriske» og anti-autoritære bevegelsene fra omkring 1950-tallet hvor en hovedtendens var psykiatriens voksende avstand fra tradisjonell medisin og mer konservative maktforhold i yrkesutøvelsen.

Professor i psykologi – og psykoterapiforskningens norske guru – Michael Helge Rønnestad gir gode refleksjoner omkring den stadig pågående diskusjonen omkring begrepet «evidens» i både politikken og i psykologien i artikkelen «Evidensbasert praksis – En bekymringsfull styringsideologi ». Rønnestad sier tydelig ifra (på side 159): «Jeg vil i dette bidraget hevde at en forståelse av evidensbasert praksis som rangerer forskningsdesign etter grad av intern validitet er uegnet som beslutningsgrunnlag for profesjonll praksis», og at (s. 161) «Kunnskap fra sosialvitenskapene og humaniora må derfor inn som grunnlag for evidensbasert praksis».

FIKK FESTSKRIFT: Psyke, kultur og samfunn er tilegnet professor Svein Haugsgjerd ved Universitetet i Oslo som fylte 70 år i fjor. Boka lykkes i å videreformidle «det haugsgjerdse prosjekt», skriver vår anmelder.

Foto: Pax Forlag

Haugsgjerd har selv vært spesielt opptatt av fransk psykoanalyse og Jacques Lacan, og introduserte dennes tenkning for et større norsk publikum gjennom boka *Jacques Lacan og psykoanalysen*. Jeg har på bakgrunn av dette lyst til å trekke frem en spesielt fengende artikkel i *Psyke, kultur og samfunn* som er skrevet av filosofiprofessor Arne Johan Vetlesen.

Festskriftet spenner ut variasjonsbredden i faget, motsetningene, kontroversene, historien – alt for å utdype og forståeliggjøre kompleksiteten i den menneskelige psyke

Transport og transformasjon av psykisk smerte

Med direkte inspirasjon fra Haugsgjerd's arbeid og interesse for smerte klarer Vetlesen på en drøyt ti siders artikkel å formidle dype innsikter om grunnbetingelser i menneskelivet. Det handler om hvordan ulike kulturer evner å romme, ivareta eller forvandle (transformere) psykisk smerte fremfor å utagere (transportere) smerten gjennom vold, rus og projeksjon (å legge smerten ut).

Lacan tenker seg mennesket som et «mangelvesen». Å *være manglende* skaper et begjær, en drift og motivasjon om å fylle mangelen, en psykisk smerte som søkes døyvet og lindret. I mangelen lever mennesket i fravær av værensfylde og perfektjon, og det skaper et pågående potensial til smerte i relasjoner og i samhandling med andre mennesker, et driv eller press om å fylle mangelen *der, i* relasjonen med den andre. All menneskelig interaksjon blir dermed arenaer for potensiell transport av psykisk smerte.

Transporten eller flyttingen av smerten er den primitive og projektive formen for smertehåndtering, i motsetning til det Lacan (og Haugsgjerd) benevner som transformasjon.

Transformasjonen er en mer moden, kontaktfylt og bearbeidet form som – fremfor å holde den psykiske smerten unna – gir plass og rom til å bære, holde, avlaste eller avgifte smerten.¹

Symbolisering er en sentral del under transformasjon av psykisk smerte – å sette ord på og snakke eller på andre måter (musikk, tekst, ritualer, tradisjoner, dans, sport) gi skikkelse til det utålelige indre trykket født av menneskets allerede gitte mangelværen. Et sentralt spørsmål er i hvilken grad våre kulturer evner å avgifte, romme, smerten, eller tilby symboliseringsprosesser for menneskets gitte mangelbetingelser og den psykiske smerten som følge av mangeltilstanden. Alle symbolsk tilgjengelige «skikkelser» i en kultur (familie, kultur, nasjon) har kraft i seg til å bære eller romme det vonde, de gir en smerteavlastende lindring og tilknytning og tilhørighet til et fellesskap. En kultur med en symbolsk fattigdom vil dermed skape et større potensial for skadelig og destruktiv atferd fordi den ikke i stor nok grad evner å romme eller avgifte innenfra.

Diskuterer Breivik

Psykisk lidelse og psykopatologi eksisterer ikke i et vakuum. Haugsgjerd betoner de lidelsestransporterende og lidelsesproduserende relasjonene og ikke bare de «frosne» formene (symptomet). Formene som transformasjon av psykisk smerte antar, oppstår i et samspill (eksempelvis foreldre og barn) og bæres oppe av dialogiske prosesser. Så blir spørsmålet hvorvidt lenken av psykisk smerte opprettholdes eller brytes; opprettholdes den psykiske smerten gjennom transport og videreføring, eller blir den omdannet gjennom transformasjon i et tilgjengelig «kulturprodukt» (tale, kontakt, musikk, tekst, dans)?

Jeg har ikke rammer her til å gå dypere inn i Vetlesens lacanianske tankegods, men kan nevne at han – i likhet med Siri Gullestad i artikkelen «Psykoanalyse og ideologi» i samme bok – trekker frem og drøfter terroristen Anders Behring Breivik og dennes helt konkrete – og i høyeste grad *smertetransporterende* – iscenesettelse av hat, aggresjon og frykt.

Oppsummert

Psyke, kultur og samfunn er tilegnet Svein Haugsgjerd, og boka lykkes i å videreformidle «det haugsgjerdsk prosjekt». Vi får orienteringer og perspektiver på psykoanalysen, psykiatrikritikk, helsepolitisk kritikk ispedd anekdoter, og perspektiver på den menneskelige psyke fra ulike faglige hold. Haugsgjerdsk humanistisk- psykiatriske prosjekt, å åpne opp for og ivareta de kulturspesifikke grenene av faget (språk, litteratur, sosiologi, filosofi, psykoanalyse), blir speilet i boka. Den er tykk, tung og omfattende, og den er meget leselig.

Henrik Kamphus, psykolog i barnevernet i Oslo kommune

¹ For å forklare transformasjonsbegrepet ytterligere benytter Vetlesen seg av Melanie Kleins distinksjon mellom paranoid-schizoid posisjon og depressiv posisjon....
Publisert: 04.09.2013, Tidsskrift for Norsk psykologforening.